

Αρχιτεκτονικοί και πολεοδομικοί μετασχηματισμοί στη Θεσσαλονίκη λόγω του φαινομένου της μετανάστευσης

- Οι παλινοσθέντες ομογενείς από την πρώην ΕΣΣΔ αποτελούν τη πλειονότητα των μεταναστών που στη τελευταία 15ετία, εγκαταστάθηκαν στη Θεσσαλονίκη.
- Το 50% και πλέον των αλλοδαπών μεταναστών, είναι Αλβανοί.
- Τα στεγαστικά δάνεια για τους ομογενείς και ο 'κοινωνικός συντελεστής' οδήγησαν σε ραγδαίες οικιστικές αναπτύξεις.
- Υπάρχουν και παράνομοι οικισμοί. Οι περιπτώσεις της Ευξεινούπολης και της Γαλήνης.
- Ένας στους πέντε μετανάστες είναι μουσουλμάνος.
- Οι χώροι συνάθροισης των μεταναστών, στο κέντρο της πόλης. Οι πλατείες που έγιναν 'μπαχτσέδες'.

Η μελέτη με θέμα «Αρχιτεκτονικοί και πολεοδομικοί μετασχηματισμοί στη Θεσσαλονίκη λόγω του φαινομένου της μετανάστευσης» είχε ως αντικείμενο την καταγραφή και κριτική παρουσίαση των αλλαγών στην πόλη που σχετίζονται με τη μετανάστευση, μέσω βιβλιογραφικής έρευνας, συλλογής δημογραφικών στοιχείων και έρευνας πεδίου. Για την προσέγγιση του πολυδιάστατου αυτού θέματος, κρίθηκε σκόπιμη η διεπιστημονική σύνθεση της Ομάδας Εργασίας, που συγκροτήθηκε στα πλαίσια της Μόνιμης Επιτροπής Αρχιτεκτονικών Θεμάτων του ΤΕΕ/ΤΚΜ. Την Ο.Ε. αποτέλεσαν οι αρχιτέκτονες Σοφία Βυζοβίτη, Γαρυφαλλιά Κατσαβουνίδου, Παρασκευή Κούρτη, Κωνσταντίνος Μπασιάκου και Μαρία Ράσκου, η Θεοδώρα Καραμανλή, οικονομολόγος και ο Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης, νομικός.

Τα επτά κεφάλαια της μελέτης είναι τα εξής: 1) Εισαγωγή, 2) Θεσμικό πλαίσιο, 3) Κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του μεταναστευτικού πληθυσμού στη Θεσσαλονίκη, 4) Δημογραφικά στοιχεία, 5) «Νικόπολη, Ευξεινούπολη και οι άλλες Νέες Πολιτείες» (έρευνα πεδίου στις περιοχές που αναδύονται ως περιοχές κατοικίας παλινοστούτων), 6) «Πλάτσες, στέκια και μπαχτσέδες» (έρευνα πεδίου για

την πολυπολιτισμική συγκοίτηση στους δημοσίους χώρους της Θεσσαλονίκης) και 7) Συμπεράσματα-προτάσεις.

Στο πρώτο κεφάλαιο, η Θ. Καραμανλή κάνει την απαραίτητη εισαγωγή στο θέμα, καθώς δίνεται εν συντομία το κοινωνικό, οικονομικό και θεσμικό πλαίσιο του φαινομένου της μετανάστευσης. Στο δεύτερο κεφάλαιο, ο Κ. Τσιτσελίκης αναπτύσσει τις λεπτομέρειες του νομοθετικού πλαισίου, το οποίο φαίνεται να αντανάκλα την έλλειψη συγκροτημένης μεταναστευτικής πολιτικής. Το σχετικό δίκαιο ρυθμίζει ευκαιριακά μόνο τα ζητήματα που αφορούν τους αλλοδαπούς και τους κατηγοριοποιεί με βάση την εθνική καταγωγή, δηλαδή σε «αλλογενείς» και «ομογενείς», διαφοροποίηση που αποτελεί κριτήριο για την πολιτογράφηση τους ή τον αποκλεισμό από αυτή. Ανεξάρτητα όμως από τη νομική κατηγορία στην οποία εμπίπτουν ή την απόδοση της ελληνικής ιθαγένειας, οι αλλοδαποί έφεραν μαζί τους μια ποικιλία εθνογλωσσικών και θρησκευτικών ταυτοτήτων, η οποία εμπλούτισε πολιτισμικά το χώρο της νέας τους εγκατάστασης. Οι ίδιοι οι μετανάστες αντιμετώπισαν μια σειρά οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων, αλλά για την πλειοψηφία των γηγενών, θεωρήθηκαν οι ίδιοι «πρόβλημα» και όχι άνθρωποι που είχαν άμεσα προβλήματα. Έως τώρα, το δίκαιο έχει κρατήσει μια ιδιαίτερα συντηρητική στάση, αναπαράγοντας ιδεολογικά στερεότυπα. Μια νέα αντίληψη αναφορικά με την αντιμετώπιση της εθνογλωσσικής ετερότητας, ανεξάρτητα από την ιθαγένεια, πρέπει να αναπτυχθεί και να μετασχηματιστεί σε δίκαιο, το οποίο θα λαμβάνει υπόψη του τις σχέσεις των ανθρώπων με τον τόπο (jus soli) στον οποίο πλέον ζουν και όχι τους δεσμούς αίματος (jus sanguinis), οι οποίοι δημιουργούν κατηγοριοποιήσεις και ιεραρχήσεις με ιδεολογικά κριτήρια.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται από τη Θ. Καραμανλή τα αποτελέσματα έρευνας με ερωτηματολόγια που έγινε σε δείγμα μεταναστών στην περιοχή της Θεσσαλονίκης. Ως προς τη σύνθεση του δείγματος (που δεν περιλαμβάνει παλινοστούτες ομογενείς), οι περισσότεροι αλλοδαποί προέρχονται από την Αλβανία (58,1%) και ακολουθούν από την Βουλγαρία (16,3%), τη Ρωσία (8,5%), τη Γεωργία (7,7%) ενώ οι υπόλοιποι (9,4%) προέρχονται από την Αρμενία, Μολδαβία, Ταϊλάνδη και τις Φιλιππίνες. Οι άνδρες μετανάστες από την Αλβανία υπερτερούν των γυναικών ενώ το αντίθετο συμβαίνει με τους προερχόμενους από τη Βουλγαρία, τη Γεωργία και τη Ρωσία. Η μεγάλη πλειονότητα των ερωτώμενων βρίσκεται στην πιο παραγωγική ηλικία 21-50 ετών. Αξιοσημείωτο είναι ότι περίπου ένας στους πέντε μετανάστες είναι μουσουλμάνος· οι λατρευτικές πρακτικές των μουσουλμάνων μεταναστών μέχρι σήμερα δεν έχουν βρει επίσημη έκφραση στη Θεσσαλονίκη, παρότι φαίνεται να υπάρχει η σχετική ανάγκη. Οι μετανάστες έχουν ως επί το πλείστον δύο ή τρία παιδιά, στοιχείο ενδεικτικό της συμβολής της μετανάστευσης στο δημογραφικό πρόβλημα της Ελλάδας. Τα παιδιά τους είναι όλα ενταγμένα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, και είναι χαρακτηριστικό ότι η γλώσσα επικοινωνίας μεταξύ των παιδιών είναι η ελληνική. Ως προς την απασχόληση, οι περισσότεροι άνδρες εργάζονται ως ειδικευμένοι τεχνίτες στις οικοδομές και είναι ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ, ενώ οι περισσότερες γυναίκες εργάζονται παράνομα ως οικιακοί βοηθοί χωρίς ασφάλιση. Κατά μέσο όρο αμείβονται με 500-1000 € το μήνα για απασχόληση 26-48 ώρες την εβδομάδα. Τέλος, οι μετανάστες διαμένουν σε σπίτια

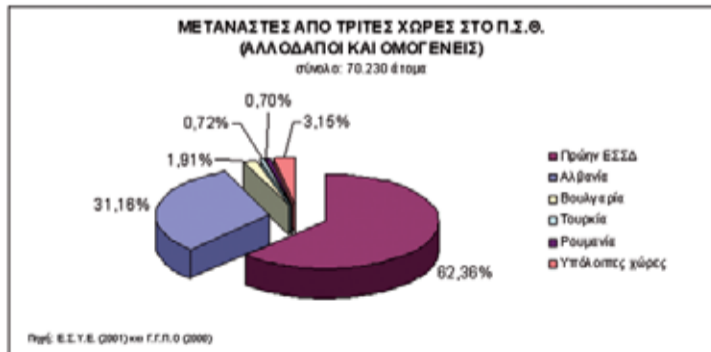
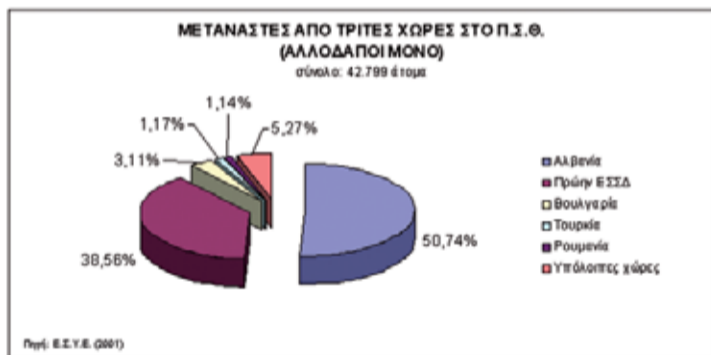
που νοικιάζουν, με το ενοίκιο να κυμαίνεται μεταξύ 200 και 300€.

Τα επόμενα τρία κεφάλαια συνδέουν τη μετανάστευση με τον αστικό χώρο της πόλης. Στο τέταρτο κεφάλαιο (των Γ. Κατσαβουνίδου - Π. Κούρτη) παρουσιάζονται δημογραφικά στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από δύο πηγές, την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος (απογραφή 2001) και τη Γενική Γραμματεία Παλινοστούτων Ομογενών (απογραφή που πραγματοποιήθηκε το διάστημα 1997-2000).¹ Συγκεκριμένα παρουσιάζονται με πίνακες, διαγράμματα και χάρτες: (α) οι αριθμοί των αλλοδαπών και ομογενών μεταναστών ανά χώρα προέλευσης και το ποσοστό τους ως προς το συνολικό πληθυσμό, (β) η χωρική κατανομή τους στους 16 Δήμους / Κοινότητες του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Θεσσαλονίκης (Π.Σ.Θ.), συνολικά και ανά χώρα προέλευσης, (γ) η σύσταση του ξένου πληθυσμού σε κάθε Δήμο / Κοινότητα. Επίσης, συσχετίζονται τα παραπάνω με τις εσωτερικές δυναμικές του Π.Σ.Θ. (διαχωρισμός σε Δυτικές και Ανατολικές συνοικίες, κλπ.) και συζητούνται τα στοιχεία για τη Θεσσαλονίκη με τα πανελλαδικά, και ιδιαίτερα της Αθήνας.

Το σημαντικότερο ίσως συμπέρασμα από την ανάλυση των δημογραφικών στοιχείων είναι ότι ο αριθμός των αλλοδαπών μεταναστών δεν είναι τόσο εντυπωσιακός όσο ο πληθυσμός των παλινοστούτων ομογενών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (οι οποίοι στη μεγάλη πλειονότητά τους δεν καταγράφονται στις στατιστικές διότι έχουν πάρει την ελληνική ιθαγένεια). Αντίστοιχα, διαφοροποιείται η σύσταση του μεταναστευτικού πληθυσμού, άρα και τα χαρακτηριστικά της νέας πολυπολιτισμικότητας που έχει διαμορφωθεί στη Θεσσαλονίκη. Με βάση τα στοιχεία της Ε.Σ.Υ.Ε., που περιλαμβάνουν μόνο τους αλλοδαπούς, προκύπτει ότι πάνω από το 50% των μεταναστών στο Π.Σ.Θ. προέρχεται από την Αλβανία. Αν όμως συνδυάσουμε τα στοιχεία για τους αλλοδαπούς με εκείνα για τους παλινοστούτες από την πρώην Σοβιετική Ένωση, η εικόνα είναι πολύ διαφορετική και μάλλον πιο κοντά στην πραγματικότητα (εικ. 1). Η μεγάλη συγκέντρωση μεταναστών από την πρώην Ε.Σ.Σ.Δ. στο Π.Σ.Θ., ομογενών και μη (62% έναντι 31% των μεταναστών από την Αλβανία) αποτελεί αναμφισβήτητο ένα ιδιαίτερο στοιχείο για την τοπική κοινωνία και αντανάκλαται στον αστικό χώρο. Οι ξένοι, χωρίς ελληνική ιθαγένεια, μετανάστες απλά κάνουν χρήση του (υποβαθμισμένου) κτηριακού αποθέματος στην πόλη, που μπορούν να νοικιάσουν με το περιορισμένο τους εισόδημα. Η μονιμότητα, όμως, της εγκατάστασης των παλινοστούτων, που οφείλεται τόσο στο ότι έχουν πολιτογραφηθεί έλληνες, όσο και στα ευνοϊκά στεγαστικά δάνεια που έλαβαν (ενδεικτικά, 13.000 δάνεια χορηγήθηκαν μέχρι το 2004 από την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας), προκαλεί ενδιαφέροντες μετασχηματισμούς σε αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό επίπεδο που προσεγγίστηκαν με την έρευνα πεδίου.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η έρευνα πεδίου των Π. Κούρτη και Γ. Κατσαβουνίδου σε περιοχές εγκατάστασης μεταναστών από την πρώην Σοβιετική Ένωση, που είναι και η μεγαλύτερη μεταναστευτική ομάδα στην πόλη. Οι περιοχές που εξετάστηκαν (Νικόπολη Σταυρούπολης, Ευξεινούπολη, Γαλήνη Οραιοκάστρου, Λαχανόκηποι Μενεμένης) έχουν αρκετά διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά. Στην περίπτωση της Νικόπολης (εικ. 2), η εφαρμογή του «κοινωνικού συντελεστή»² και η συγκυρία της χορήγησης των στεγαστικών δανείων (ύψους 60.000 ευρώ) στους

πε
δε
κ
θε
πι
πε
α
ο
λε
με
το
χε
ε
χε
σι
κε
γι
πι
Η
αι
σε
σι
δι
πι
η
Α.
τε
εν
ση
ε
τά
με
δι
η
τα
δε
κι
Αι
λ
τα
με
Πι
χε
κε
τα
ζί
αν
πε
-
νέ
με
πι
αν
Γυ
δι
πι
γι
με
φι
ν
σε
δ
αν
ρι
ν
Σ
Μ

Σύσταση μεταναστευτικού πληθυσμού στο Π.Σ.Θ. ανά χώρα προέλευσης

Ελληνίδες και Γεωργιανές στην Πλατεία Μακεδονομάχων